

Narodowe Centrum
Edukacji Żywnościowej

Centrum
Dietetyczne Online

Narodowe Centrum Edukacji Żywnościowej

АРТЕРІАЛЬНА ГІПЕРТЕНЗІЯ

Діагноз «артеріальна гіпертензія» ставиться, коли середні значення (розраховані на основі щонайменше двох вимірювань, проведених щонайменше у два різні візити) **дорівнюють або перевищують 140 мм рт.ст. для систолічного артеріального тиску та/або 90 мм рт.ст. для діастолічного артеріального тиску**. Пацієнтам, у яких показники артеріального тиску дорівнюють або перевищують 180 мм рт.ст. для систолічного артеріального тиску та/або 110 мм рт.ст. для діастолічного артеріального тиску, діагноз «гіпертензія» ставиться вже під час першого візиту, якщо високі показники не зумовлені іншими факторами, наприклад, стресом, тривогою, болем або впливом алкоголю.

Дієта

Зміна способу життя, в тому числі дієти, є одним з обов'язкових елементів терапії гіпертонії. Вона не замінює фармакологічне лікування, але може затримати прогресування захворювання і підвищити ефективність фармакотерапії. В терапії гіпертонічної хвороби рекомендовані дієтичні моделі на основі **дієти DASH** (англ. *Dietary Approaches to Stop Hypertension*) та **середземноморської дієти**. Вони передбачають обмеження солі, тваринних жирів і простих цукрів при одночасному збільшенні в раціоні кількості цільнозернових злаків, овочів і фруктів.

При цьому дієта повинна бути індивідуально підібрана з урахуванням потреб пацієнта. З цією метою можна залучити дієтолога для підтримки зміни харчових звичок.

1

Основні рекомендації щодо харчування

Споживайте менше 5 г солі (≤ 2 г натрію) на день:

- не соліть продукти та страви на тарілці - використовуйте свіжі або сушені трави (наприклад, базилік, естрагон, імбир, чебрець);
- уникайте продуктів з високим ступенем обробки, наприклад, фаст-фуду та продуктів швидкого приготування, а також солоних закусок, таких як чіпси, солоні горіхи та палички
- обмежте споживання м'ясних та рибних консервів, копчених та в'ялених м'ясних виробів;
- обмежте споживання переробленого м'яса та сирів: жовтого сиру, плавленого сиру, бринзи, сиру з пліснявою;
- консервовані продукти обирайте лише зрідка, а перед вживанням зливайте рідину та промивайте їх під проточною водою;
- квашені овочі містять велику кількість солі - їжте їх зрідка, а частіше віддавайте перевагу свіжим та замороженим овочам;
- готуйте зернові продукти (наприклад, крупи, рис, макарони) та картоплю в несолоній воді;
- звертайте увагу на вміст натрію в мінеральній воді, яку ви купуєте;
- уважно читайте етикетки продуктів та обирайте продукти зі зменшеним вмістом солі/натрію або взагалі без нього;
- уникайте продуктів з додаванням натрію у вигляді: солі, бензоату натрію, глутамату натрію, аскорбату натрію, фосфату натрію, кальцієво-натрієвої солі, сахарину натрію.

1

Зменшення споживання харчової солі на 4,4 г на день може знизити артеріальний тиск у здорових людей на 4,2/2,1 мм рт.ст., а у людей з діагнозом «гіпертонія» - на 5,4/2,8 мм рт.ст.

Споживайте достатню кількість **овочів і фруктів**, які є джерелом харчових волокон, вітамінів та антиоксидантних і гіпотензивних компонентів (калій, флавоноїди, нітрати). Їжте овочі якомога частіше (**мінімум 400 г/день**), бажано, щоб вони з'являлися в більшості прийомів їжі протягом дня. Фрукти їжте в меншій кількості (**200-300 г/день**), оскільки вони містять більше простих цукрів. Перевагу слід надавати таким ягодам, як малина, чорниця, лохина, чорна смородина, полуниця і чорноплідна горобина.

2

Збільште споживання **калію** - інгредієнта, який сприяє зниженню артеріального тиску. Калій в основному міститься у фруктах і овочах, таких як банани, авокадо, помідори і картопля, а також у таких продуктах, як какао, мигдаль, курага, соя і сочевиця.

3

Відповідно до моделі дієти DASH, обмежте споживання продуктів, що містять **насичені жирні кислоти**. Обирайте нежирні сорти м'яса та нежирні молочні продукти, що містять до 2% жиру. Замінійте м'ясо двічі на тиждень рибою і принаймні раз на тиждень - бобовими. Обмежте червоне м'ясо до 350-500 г на тиждень, а перероблене м'ясо (м'ясні нарізки, ковбаси, паштети, субпродукти тощо) - до якомога меншої кількості.

4

Відповідно до моделі дієти DASH, збільште споживання продуктів, що містять **ненасичені жирні кислоти** (омега-3, омега-6 і омега-9). Щоб забезпечити їх достатню кількість у своєму раціоні, їжте морську рибу (лосось, оселедець, скумбрію) щонайменше двічі на тиждень. Обирайте рослинні жири - оливкову, рапсову, лляну олію. Додавайте їх у холодному вигляді до салатів або інших страв. Для приготування їжі використовуйте рафіновані рослинні олії (наприклад, універсальну рапсову). Горіхи, насіння, та авокадо також є джерелами ненасичених жирних кислот. Варто включити в свій раціон волоські горіхи, 30 г на день яких здатні підвищити еластичність судин.

5

2

Основні рекомендації щодо харчування

6 Випивайте щонайменше **1,5-2 літри рідини на день**. Замініть підсолоджені напої рідинами без додавання цукру, особливо водою, а також легкими настоями чаїв і трав. Однак уникайте вживання настоїв на основі лакриці, які можуть спричинити затримку води і натрію в організмі та збільшити втрату калію. Бажано регулярно забезпечувати організм водою, споживаючи рідину невеликими порціями протягом дня.

7 Якщо у вас надмірна вага або ожиріння, намагайтеся поступово знижувати масу тіла - це може мати переваги для здоров'я, в тому числі покращити показники артеріального тиску. **Зниження ваги на 5 кг асоціюється зі зниженням артеріального тиску на 4,4/3,6 мм рт.ст.**

8 Якщо ви розглядаєте альтернативну дієту, проконсультуйтеся зі своїм дієтологом та/або лікарем загальної практики щодо цього наміру. За даними Американського коледжу кардіологів, низьковуглеводні дієти, такі як палео, дієта Аткинса та кетогенні дієти, можуть підвищувати смертність і ризик фібриляції передсердь. З іншого боку, дієти з високим вмістом білка, через підвищений вміст натрію і фосфатів, можуть спричинити погіршення або пошкодження функції нирок. Це, в свою чергу, збільшує ризик затримки води та підвищення артеріального тиску. Довгострокових досліджень, які б оцінювали ефективність і безпеку дієт з високим вмістом жирів і білків та інтервального голодування, немає. Тому слід дотримуватися обережності при їх застосуванні, особливо при супутніх хронічних захворюваннях, включаючи гіпертонію.

Фізична активність

Фізична активність має багато переваг для пацієнтів з гіпертонією:

- 1**
- допомагає контролювати масу тіла, знижує артеріальний тиск і рівень холестерину в крові;
  - запобігає ускладненням, таким як артеріосклероз, стенокардія, інфаркт міокарда та інсульт;
  - покращує якість життя, пов'язану зі здоров'ям;
  - знімає стрес
  - зменшує прогресування захворювання;
  - знижує серцево-судинну смертність.

2 Забезпечте регулярну фізичну активність. Якщо до цього часу ви були малоактивні, поступово збільшуйте її. Відрегулюйте тип вправ, їх тривалість і частоту відповідно до своїх можливостей. Бажано проконсультуватися з фахівцем з фізичної активності або фізіотерапевтом. Рекомендується приділяти щонайменше 30 хвилин помірним фізичним навантаженням (наприклад, ходьба, біг, їзда на велосипеді або плавання) щодня.

3 Виконуйте спонтанні фізичні вправи. Прості повсякденні дії, такі як активна хатня робота, також мають переваги для здоров'я. Вплив фізичних вправ на організм може відрізнятися у випадку різних людей і від виду активності. Однак пам'ятайте, що будь-яка фізична активність краще, ніж відсутність активності.

Інші елементи способу життя

- 1 **Значно скоротіть, а краще взагалі виключіть алкоголь зі свого раціону.** Напої, що містять алкоголь, характеризуються сильним гіпертензивним ефектом. Крім того, алкоголь знижує ефективність фармакотерапії, підвищує ризик інсульту, серцевих аритмій, в тому числі фібриляції передсердь.
- 2 Відмовтеся від куріння. Відмова від куріння знижує кров'яний тиск і зменшує ризик серцевого нападу та інсульту.
- 3 Шукайте найкращий спосіб боротьби зі стресом. Корисними можуть бути техніки релаксації, засновані на усвідомленості та медитації, дихальні вправи або йога. Якщо стресові ситуації загострюють вашу тривогу і страхи, зверніться до фахівця з психічного здоров'я.
- 4 Переконайтеся, що ви отримуєте достатню **кількість якісного сну** (7-9 годин на добу). Намагайтеся лягати спати і вставати в один і той же час (у тому числі у вихідні дні). За годину до сну не користуйтеся електронними пристроями (телефоном, планшетом, комп'ютером, телевізором), що полегшить вам засинання.

Бібліографія:

1. Тикарські А., Філіпяк К. Я., Янушевич А., Литвин М., Наркевич К., Прейбіш А., Остальська-Новіцка Д., Широцка К., Костка-Єзьорний К. (ред.) Принципи контролю артеріальної гіпертензії - 2019. Гіпертензія на практиці 2019; 5(1): 1-86.
2. Гжимиславські М. (ред.): Клінічна дієтологія. Wydawnictwo Lekarskie (Лікарське видавництво) PZWL, Варшава, 2019.
3. Чапля М., Янковські П. (ред.): Харчування при серцевих захворюваннях. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Варшава, 2022.
4. Рекомендації ESC/ESH щодо лікування артеріальної гіпертензії (2018). Польська кардіологія 2019; 77(2): 71– 159. DOI: 10.5603/KP.2019.0018.

Рекомендовані та не рекомендовані продукти при гіпертензії

Пам'ятайте, що важливий загальний профіль вашого раціону, склад окремих страв і якість вибраних продуктів. У таблиці нижче наведені приклади продуктів, які повинні бути основою вашого раціону, і тих, які вам слід обмежити до мінімуму. Це поради, як змінити свої харчові звички на краще.

Група продуктів	Рекомендовано	Не рекомендовано
Овочі 	<ul style="list-style-type: none"> • всі свіжі та заморожені 	<ul style="list-style-type: none"> • консервовані та мариновані овочі в обмеженій кількості (капуста, огірки) • овочі з жирними соусами і заправками
Фрукти 	<ul style="list-style-type: none"> • всі свіжі та заморожені • сухофрукти в помірній кількості 	<ul style="list-style-type: none"> • цукати • фрукти в сиропі
Зернові продукти 	<ul style="list-style-type: none"> • борошно грубого помелу • цільнозерновий хліб та хліб Грегема • натуральні злакові пластівці: вівсяні, ячмінні, полб'яні, житні • пшеничні, житні, вівсяні висівки • крупи: гречана, перлова, ячна, булгур, кіноа • рис: бурий, дикий, червоний • макаронні вироби з цільного зерна: пшеничні, житні, гречані, полб'яні 	<ul style="list-style-type: none"> • рафіноване борошно • хлібобулочні вироби тонкого помелу, світлі хлібобулочні вироби (тости, булки, білий хліб, масляні булочки) • сухі сніданки з додаванням цукру (кукурудзяні, шоколадні, мюслі, кранчі) • каші з дрібною крупою: кускуса, манки, кукурудзяної крупи • білий рис • світлі макаронні вироби: пшеничні, рисові
Картопля 	<ul style="list-style-type: none"> • варена • запечена 	<ul style="list-style-type: none"> • картопля з жирними соусами, засмажкою, сметаною, маслом • смажена • картопля фрі, чіпси • деруни картопляні смажені у маслі
Молоко та молочні продукти 	<ul style="list-style-type: none"> • молоко зі зниженою жирністю (до 2%), • молочні продукти: натуральні (без додатку цукру), ферментовані, до 2 % жирності, (наприклад, йогурти, кефір, пахта, сир, гранульований сир, кисле молоко) • нежирний та напівнежирений сир • сир моцарелла легкий • бутербродні сири (в помірній кількості) 	<ul style="list-style-type: none"> • незбиране молоко • згущене молоко • вершки, кавові вершки • фруктові йогурти з додаванням цукру, молочні десерти • сири: жирні білі та жовті сири, плавлені сири, бринза, сири з пліснявою (брі, камамбер, рокфор), жирна моцарелла, маскарпоне
Яйця 	<ul style="list-style-type: none"> • яйця зварені всмятку і круто, яйця-пашот, яєчня та омлети, смажені з невеликою кількістю жиру або без нього 	<ul style="list-style-type: none"> • яйця, смажені у великій кількості жиру (наприклад, на вершковому маслі, беконі, салі, свинячому жиру) • яйця з майонезом
М'ясо та м'ясні продукти 	<ul style="list-style-type: none"> • нежирне м'ясо без шкіри: телятина, курка, індичка, кролик • нежирна яловичина і свинина (наприклад, корейка, філейна частина) в помірних кількостях • нежирне м'ясо, бажано домашнього приготування: філейна частина, варена шинка, шинка з птиці, печена корейка, печена грудка індички/курки 	<ul style="list-style-type: none"> • жирне м'ясо: свинина, яловичина, баранина, гусак, качка • жирні м'ясні нарізки (наприклад, окіст, саламі, сальтисон, бекон, мелені шинки) • м'ясні консерви, субпродукти, паштети, сосиски, кабаноси, ковбаси
Риба, рибні продукти та морепродукти 	<ul style="list-style-type: none"> • нежирна і жирна морська та прісноводна риба (наприклад, тріска, морський язик, хек, гренадер, судак, лящ, щука, окунь, скумбрія, лосось, палтус, короп) 	<ul style="list-style-type: none"> • оселедець та інша риба в солоному маринаді, копчена риба, рибні консерви, ікра
Насіння бобових та продукти з них 	<ul style="list-style-type: none"> • всі, наприклад, соя, нут, горох, сочевиця, квасоля, боби • пасти з насіння бобових • соєве борошно, соєві напої без додавання цукру, • соєві продукти: тофу, темпе • макаронні вироби з бобових (наприклад, квасолі, гороху) 	<ul style="list-style-type: none"> • низькоякісні соєві напівфабрикати (наприклад, соєві сосиски, соєві котлети в паніровці, соєві паштети, вегетаріанські бургери)

Рекомендовані та не рекомендовані продукти при гіпертензії

Група продуктів	Рекомендовано	Не рекомендовано
Жири 	<ul style="list-style-type: none"> оливкова олія, ріпакова олія, лляна олія суміші вершкового масла з рослинними оліями м'які маргарини 	<ul style="list-style-type: none"> вершкове та топлене масло в обмеженій кількості сало, бекон, смалець тверді маргарини (пресовані) тропічні олії: пальмова, кокосова майонез
Горіхи, насіння 	<ul style="list-style-type: none"> горіхи (наприклад, волоські, фундук, мигдаль) насіння (наприклад, гарбузове, соняшникове) 	<ul style="list-style-type: none"> горіхи та насіння: солоні, в шоколаді, в карамелі, меді, посипані, в паніровці та з чіпсами
Цукор і солодощі, солоні закуски 	<ul style="list-style-type: none"> темний шоколад мін. 70% какао Фруктові пюре, муси, сорбети без додавання цукру натуральний йогурт з фруктами, фруктовий йогурт без додавання цукру натуральні підсолоджувачі (наприклад, ксиліт, стевія, еритрит) варення з низьким вмістом цукру желе та киселі без додавання цукру домашня випічка без додавання цукру 	<ul style="list-style-type: none"> цукор (наприклад, білий, тростинний, коричневий, кокосовий) мед, кленовий сироп, фініковий сироп, сироп агаві солодощі з високим вмістом цукру та жиру (наприклад, торти, печиво, шоколадні батончики, молочний та білий шоколад, халва, пончики, вергуни, цукерки) солоні закуски (наприклад, чіпси, солоні палички, смажені хрустики, крекери, начос, сухарики)
Напої 	<ul style="list-style-type: none"> вода напої без додавання цукру (наприклад, кава, кава зі злаками, чай, трав'яні та фруктові настої, компоти, какао) овочеві та фруктові соки в обмеженій кількості домашній несолодкий лимонад 	<ul style="list-style-type: none"> алкогольні напої підсолоджені газовані та негазовані напої енергетичні напої нектари, фруктові сиропи з високим вмістом цукру питний шоколад настої на основі лакриці (солодки)
Спеції та соуси 	<ul style="list-style-type: none"> свіжі та сушені однокомпонентні трави (наприклад, базилік, орегано, прованські трави, куркума, кориця, імбир) суміші спецій без додавання солі домашні салатні заправки з лимона, невеликої кількості олії або йогурту, трав натрієва і калієва сіль в обмеженій кількості 	<ul style="list-style-type: none"> сіль (наприклад, кухонна, гімалайська, морська) суміші спецій з високим вмістом солі бульйонні кубики рідкі підсилювачі смаку готові соуси
Супи 	<ul style="list-style-type: none"> супи на овочевому або нежирному м'ясному бульйоні заправлені молоком до 2% жирності, йогуртом 	<ul style="list-style-type: none"> супи на жирному м'ясному бульйоні зі смаженою заправкою, забілені вершками супи швидкого приготування
Готові страви 	<ul style="list-style-type: none"> заморожені фруктові та овочеві суміші суміші круп та бобових вівсяні пластівці швидкого приготування супи-пюре готові страви на сковороду з овочами безсольові овочеві пасти та пюре <p>*Читайте етикетки, порівнюйте інгредієнти та звертайте увагу на вміст цукру, солі та жиру.</p>	<ul style="list-style-type: none"> фаст-фуд (наприклад, запіканки, хот-доги, гамбургери, кебаб) заморожені піци, запіканки напівфабрикати у панірувальних сухарях, з жирних соусом і рафінованим борошном страви швидкого приготування (наприклад, соуси, супи).
Технологічна обробка продуктів харчування 	<ul style="list-style-type: none"> варіння у воді, на парі (круп, овочі, приготовані аль денте) смаження на грилі (електрогриль, сковороди-гриль) запікання у фользі, пергаментному папері, рукавах, жароміцному посуді смаження без додавання жиру тушкування без смаження <p>*Іноді можна використовувати невелику кількість рекомендованого рослинного жиру, наприклад, оливкової або ріпакової олії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> смаження у фритюрі тушкування з попереднім обсмажуванням запікання у великій кількості жиру панірування

Приклад якісного харчування при гіпертензії

СНІДАНОК:

Омлет зі шпинатом

- шпинат
- рапсова олія
- часник
- яйце
- молоко
- базилік та орегано
- помідори черрі
- зелена цибуля

2-Й СНІДАНОК:

Йогурт з фруктами та горіхами

- натуральний йогурт
- малина
- волоські горіхи

ОБІД:

Томатний суп-пюре

- стиглі помідори
- цибуля
- часник
- рапсова олія
- базилік
- зелень петрушки
- Індичка в трав'яній скоринці з крупою та салатом
- ніжка індички
- Прованські трави, чебрець, орегано, часник
- ячна крупа
- морква
- яблуко
- натуральний йогурт

ПІСЛЯОБІДНІЙ ПЕРЕКУС:

Фруктовий мус

- банан
- ківі
- полуниця
- яблуко
- вівсянка

ВЕЧЕРЯ:

Салат з яйцем

- житній хліб грубого помелу
- яйце
- мласкавець салатний
- редиска
- огірок
- зелена цибуля
- гірчиця
- лимонний сік
- мед
- оливкова олія

